

ISSN 2335-0121

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

ТРИБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ

ГОДИНА VIII

БРОЈ 8

БЕОГРАД

2020

ТРИБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ

ГОДИНА VIII

БРОЈ 8

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

THE SASA LIBRARY FORUM

YEAR VIII

VOLUME 8

Accepted on December 24th 2018, at the 10th meeting of the SASA
Department of Language and Literature

Editor-in-chief
academician
MIRO VUKSANOVIĆ

BELGRADE
2020

ISSN 2335-0121

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

ТРИБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ

ГОДИНА VIII

БРОЈ 8

Примљено на X скупу Одељења језика и књижевности
од 24. децембра 2019. године

Уредник
академик
МИРО ВУКСАНОВИЋ

БЕОГРАД
2020

© Српска академија наука и уметности, 2020

Трибина Библиотеке САНУ основана је да приказује јавности нове књиге чланова САНУ, нова издања САНУ и њених института, из свих области наука и уметности. Први уредник Трибине био је академик Никша Стипчевић, управник Библиотеке САНУ од 1991. до 2011. године. Од октобра 2011. године уредник Трибине је академик Миро Вуксановић, управник Библиотеке САНУ.

Годишњак *Трибина Библиотеке САНУ* покренут је 2013. године. У првом броју донет је целовит преглед приказаних књига у Салону САНУ од 1991. до јуна 2011. године, а потом, у хронолошком низу, текстови казани на Трибини од новембра 2011. до краја 2012. године. У другом броју штампани су текстови са Трибине из 2013. године. У трећем броју објављени су текстови са Трибине из 2014. године. У четвртом броју су текстови са Трибине из 2015. године. У петом броју су текстови са Трибине из 2016. године. У шестом броју су текстови са Трибине из 2017. године. У седмом броју су текстови са Трибине из 2018. године. У осмом броју су текстови са Трибине из 2019. године.

Прилози се објављују без измена. Дати су наслови где их није било на саопштењима.

ТРИБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ
5. II 2019 – 24. XII 2019.

Уредник
академик Миро Вуксановић

Стручне сараднице
Биљана Јоцић
Стасја Церовић

САДРЖАЈ

<i>Дело Иве Андрића : зборник радова / уредник Миро Вуксановић . . .</i>	11
<i>Етно-села и сеоске амбијенталне целине у Републици Србији и Републици Српској : зборник радова са научној скупи одржаној 11. априла 2017. године / уредник Драган Шкорић . . .</i>	29
<i>Водоснабдевање становника брдско-јланинских предела / уредник Драган Шкорић</i>	29
<i>Изабрана дела Мирона Флашара (у три тома) / приредили Александар Лома, Војислав Јелић, Ненад Ристић</i>	45
<i>Стојан Новаковић : поводом сто седамдесет и пет година од рођења : научни скупи са међународним учешћем одржан у Српској академији наука и уметности, 1. и 2. новембра 2017. године / уредници Михаило Војводић, Александар Косић</i>	59
<i>Топонимија Жупе тивске / Мара Тијанић-Вујовић ; главни уредник Александар Лома</i>	75
<i>Ономастолошки прилози 24 / главни уредник Александар Лома . .</i>	75
<i>Ка бољој демографској будућности Србије / уредници Владимир С. Косић, Славица Ђукић Дејановић, Мирјана Рашевић</i>	89
<i>Превенција у функцији заштите здравља у Републици Србији / уредник Љубиша Ракић</i>	103
<i>Маја шексиа / Слободан Грубачић</i>	107

<i>100 мојих њорирејџа / Мајија Бећковић.</i>	119
<i>Дан Библиотеке САНУ њосвећен Свећом Сави њоводом осам векова самосћалности Срјске њравославне цркве</i>	151
<i>Економска криза : њорекло и исходи / уредник Часлав Оцић</i>	171
<i>Scala paradisi : академику Димитрију Бојдановићу у сћомен : 1986–2016 / уредници Анаћолиј Аркадијевић Турилов, Тајјана Субојин-Голубовић, Ирена Шћадијер, Наћаша Драјин, Душица Грбић и Каћарина Мано-Зиси</i>	185
<i>Језик као зајис кулћуре у ећнолошкој и линћвисћичкој анализи на релацији Србија – Македонија. Том 1 = Јазикот како запис на културата во етнолошката и лингвистичка анализа на релација Србија – Македонија. Том 1 / ћавни уредници Предраћ Пийер, Марјан Марковић ; уредници њрвоћ ћома Сћанислав Сћанковић, Веселинка Лаброска</i>	201
<i>Обновљиво коришћење њриродних ресурса у сеоским њодручјима Србије : зборник радова / уредник Драјан Шкорич</i>	221
<i>Очување, зашћићија и њерсћекћиве ромској језика у Србији : зборник радова са научној скућа одржаној 20–21. окћобра 2016. / уредници Тибор Варади, Биљана Сикимич</i>	233
<i>Роми Србије у XXI веку / уредник Тибор Варади</i>	233
<i>Права националних маћина у усћавноћравном сисћему Рејублике Србије : зборник радова са Окрућлој сћола одржаној 27. новембра 2017. / уредник Тибор Варади.</i>	233
<i>Понешћо о Ђојићу / Свећозар Кољевић ; њрредидо Бојдан Ракић.</i>	247
<i>Дело Милоша Црћанској : (радови са округлој сћола, 12. IX 2018) / уредник Миро Вуксановић</i>	247
<i>Срјска књижевности данас : (зборник радова са округлих сћолова 2014–2017) / уредник Миро Вуксановић</i>	247
<i>Граћа о срјскохрвајским односима и Србима у Хрвајској : (1848–1914) / Василије Ђ. Кресћић ; уредник Михаило Војводић</i>	273

<i>Караџић : листи за српски народни животи, обичаје и предање / издавач и уредник Тихомир Р. Борђевић (1899–1903). – Фотиографско изд. / приређивачи Александар Никезић, Данијела Појовић Николић</i>	289
<i>Академик Михаило Гавриловић : историјар, архивист и дипломата / [аутор изложбе и приређивач каталога Миљана Борђевић]</i>	289
<i>XXXI међународна конференција о микроелектроници : зборник радова : Ниш, Србија 16–18. септембар 2019. / уредник Нинослав Стојадиновић</i>	289
<i>Михаило Пејровић Алас : животи, дело, време : поводом 150 година од рођења / уредници Стеван Пилиповић, Градимир В. Миловановић, Жарко Мијајловић</i>	307
<i>Mihailo Petrović Alas : life, work, times : on the occasion of the 150th anniversary of his birth / editors Stevan Pilipović, Gradimir V. Milovanović, Žarko Mijajlović ; English translation Tatjana Čosović ... [et al.]</i>	307
<i>Михаило Пејровић Алас : научни скупи са међународним учешћем одржан у САНУ 2–3. октобра 2018. : поводом сто педесет година од рођења / [уредници Градимир Миловановић, Стеван Пилиповић, Жарко Мијајловић]</i>	307
<i>Академске беседе. Књ. 2 / уредник Миро Вуксановић</i>	323
<i>Присутна предавања дописних чланова. Књ. 1 / уредник Миро Вуксановић</i>	323
<i>Библиографије чланова САНУ. Књ. 1 / уредник Миро Вуксановић.</i>	323
<i>Књига о ирину / Зоран В. Појовић, Оливера Појовић</i>	335
<i>Именик аутора, уредника и говорника</i>	351

Караџић : лист за српски народни живот, обичаје и предање / издавач и уредник Тихомир Р. Ђорђевић (1899–1903). – Фототипско изд. / приређивачи Александар Никезић, Данијела Поповић Николић. – Алексинац : Центар за културу и уметност ; Ниш : Огранак САНУ у Нишу, 2018

Академик Михаило Гавриловић : историчар, архивист и дипломата / [аутор изложбе и приређивач каталога Миљана Ђорђевић]. – Ниш : Огранак САНУ у Нишу, 2018

XXXI међународна конференција о микроелектроници : зборник радова : Ниш, Србија 16–18. септембар 2019. / уредник Нинослав Стојадиновић. – Piscataway, NJ : Electron Devices Society of the Institute of Electrical and Electronics Engineers, 2019

Говорили: академик Нинослав Стојадиновић
дописни члан САНУ Мира Радојевић
проф. др Бошко Сувајџић

У Београду, уторак 5. новембар 2019. у 13 часова

НИШКА ИЗДАЊА

Поштовани председниче Костићу, часници, академици, и сви гости САНУ, с посебним задовољством отварам 158. нашу Трибину која је данас посвећена издањима Огранка САНУ у Нишу. Иако је Огранак основан пре три године и има мало чланова, његова активност је видљива свакодневно, у научним и уметничким областима, доследно

ширећи свој утицај не само у граду у којем делује него и на знатно већем простору. О томе ће, у уводној речи говорити председник Огранка академик Нинослав Стојадиновић, који је од свих издања одабрао три наслова да их прикажемо на данашњем скупу, а фототипско издање *Караџића*, „листа за српски народни живот, обичаје и предања“, под уредништвом Тихомира Ђорђевића, на 1.200 страница, у свим бројевима који су у Алексинцу излазили на самом крају деветнаестог и на самом почетку двадесетог века, можемо да означимо као истински издавачки подухват. О томе ће говорити професор Бошко Сувајџић, о Михаилу Гавриловићу дописни члан Мира Радојевић, а о научном скупу и зборнику радова о микроелектроници академик Нинослав Стојадиновић. Најпре слушамо уводну реч академика Стојадиновића.

(Реч уредника Трибине)

М. В.

Нинослав Стојадиновић

ИЗДАВАЧКА ДЕЛАТНОСТ ОГРАНКА САНУ У НИШУ

Припала ми је пријатна дужност и особито задовољство да вас, у својству председника Огранка САНУ у Нишу, поздравим и да одржим уводно излагање о издавачкој активности Огранка САНУ у Нишу.

Огранак САНУ у Нишу је недавно навршио три године постојања и рада – три године упорних настојања на ширењу духа и мисије САНУ у југоисточној Србији, у областима научног рада и уметничког стваралаштва, кроз форме научних пројеката и скупова, округлих столица и јавних предавања, издаваштва и енциклопедијског рада, концерата и изложби итд., а све у сарадњи са одговарајућим научним, уметничким, образовним и културним институцијама из земље и иностранства.

Подсећања ради, изменама Статута САНУ од 26. маја, 2016. године омогућено је формирање Огранка САНУ у Нишу, до чега је дошло већ 16. септембра исте године. Конституисање Огранка САНУ у Нишу спроведено је 4. новембра 2016. године, када је изабрано руководство.

Оснивањем Огранка постигнуто је ширење и снажење духа и мисије САНУ у југоисточној Србији, и дат је неопходан замах унапређивању научних истраживања и уметничког стваралаштва од виталног интереса за друштвени, економски и културни развој овога дела наше земље.

Огранак је носилац научних и истраживачких пројеката, из области природноматематичких, биомедицинских, техничких, друштвених и хуманистичких наука, који се остварују у оквиру САНУ или самостално.

Делатност Огранка се одвија, такође, кроз организовање научних скупова, јавних предавања, радионица и округлих столова, промоција, изложби, концерата, кроз издаваштво и енциклопедијски рад и промоцију рада младих научних и уметничких стваралаца.

Активности Огранка остварују се у сарадњи са научним и образовним установама, и установама из области културе и уметности, Ниша и југоисточне Србије, као и у међународној научној и уметничкој сарадњи, пре свега у троуглу Ниш-Софија-Скопље.

Огранак се стара о развоју и афирмацији свих научних и уметничких области, али посебну пажњу посвећује истраживању демографских кретања у југоисточној Србији, као и заштити нематеријалног културног наслеђа југоисточне Србије.

Формирањем Огранка САНУ у Нишу, престао је са радом Центар за научноистраживачки рад САНУ и Универзитета у Нишу, који је формиран далеке 1990. године, али се наставило са његовим најзначајнијим активностима, у складу са стандардима САНУ. Тако су прва 4 издања Огранка из 2016. године, у ствари резултати рада Центра, два из области демократије, које је приредио проф. емеритус Љубиша Митровић, а друга два из области уметности и естетике, која је приредио проф. Драган Жунић са сарадницима. Напомињем да су сва ова издања зборници радова са научних скупова у организацији Центра.

И у 2017. години је настављен успешан рад у области демографије, тако да је практично прво издање Огранка из те области, на веома актуелну тему одлива мозга, поново приређено од стране проф. емеритуса Љубише Митровића. Следеће издање је Зборник радова са једног од најзначајнијих међународних научних скупова – јубиларне XXX Конференције о микроелектроници, који смо организовали заједно са Електронским факултетом у Нишу и највећим Светским удружењем инжењера електронике и електротехнике. Иначе, овај зборник радова се налази на Хрlore сервису.

Следећа два издања Огранка у првој години постојања и рада су плод успостављене сарадње са Народним музејем из Ниша, а то су каталози са две капиталне изложбе којима смо обележили значајне годишњице наших академика – књижевника Стевана Сремца и сликара Боривоја Стевановића, чији живот и стваралаштво су били везани за град Ниш. Ради се о два важна каталога које је приредио Јован Младеновић.

Другу годину постојања и рада започели смо издавањем, по угледу на Огранак САНУ у Новом Саду, првог броја Хронике САНУ у Нишу, која представља рекапитулацију активности из претходне године. Следеће издање у 2018. години оцењујемо капиталним, јер се ради о *Фолклорној издању старог часописа Караџић*, који је основао и уређивао наш најпознатији етнолог и фолклориста – академик Тихомир Ђорђевић. Напомињем да је ово наше заједничко издање са Центром за културу и уметност Алексинац, са којим смо такође успоставили изузетно плодну сарадњу. О овом издању, које су приредили Александар Никезић и проф. Данијела Поповић Николић, говориће касније проф. Божидар Сувајџић.

У овој години смо спремиле још једно капитално издање, којим смо Србији представили неправедно скрајнути лик и дело академика, историчара и дипломате Михаила Гавриловића – *Академик Михаило Гавриловић: историчар, архивист и дипломата*, у сарадњи са Народним музејем у Нишу, Историјским архивом Ниш, и архивима САНУ, Србије и Југославије. Аутор изложбе је Миљана Ђорђевић, а каталога монографског карактера Миљана Ђорђевић, Љубинка Шкодрић, Александра Софронић и Александар Стојановић. О овом издању говориће детаљније дописни члан САНУ Мира Радојевић.

Најзад, ни ова година није прошла без издања из области демографије, које је поново приредио проф. емеритус Љубиша Митровић.

Ову годину смо започели, као и прошлу, издањем другог броја Хронике Огранка САНУ у Нишу, која представља рекапитулацију активности из 2018. године. Ову годину карактерише и један нов подухват у нашим активностима – издање музичког компакт диска *Ово је моја земља*, композитора Братислава Златковића, у извођењу Симфонијског оркестра и хора РТС под управом маистра Станка Јовановића.

Капитално издање у овој години је зборник радова са једног од најзначајнијих међународних научних скупова – XXXI Конференције о микроелектроници, који смо поново организовали заједно са Електронским факултетом у Нишу и највећим Светским удружењем инжењера електронике и електротехнике. Иначе, и овај зборник радова о коме ћу ја касније детаљније говорити, налази се на Хрлог сервису.

Следеће издање у 2019. години су зборници радова са научног скупа *Естетика и контекст – Естетика и Природа*, које је приредио проф. Драган Жунић са сарадницима. Најзад, последње издање у овој години је Центар за научноистраживачки рад САНУ и Универзитета у Нишу 1990-2016, које је приредио проф. Драган Жунић.

Последњи слајд приказује издања Огранка САНУ у Нишу која ће у наставку Трибине бити детаљно приказана: фототипско издање старе серије часописа *Караџић*, о којем говори проф. Бошко Сувајџић,

Академик Михаило Гавриловић: историчар, архивист и дипломата, о којем говори дописни члан САНУ Мира Радојевић, и 2019 IEEE 31T International Conference on Microelectronics Proceedings, о којем говори академик Нинослав Стојадиновић.

КОНФЕРЕНЦИЈА О МИКРОЕЛЕКТРОНИЦИ 2019.

Припала ми је пријатна дужност и особито задовољство да вас, у својству председника XXXI Међународне конференције о микроелектроници - МИЕЛ 2019, поздравим и говорим о Зборнику радова са овог значајног међународног научног скупа.

Као што се види са слајдова који приказују корице Зборника и плакат конференције, овај међународни научни скуп одржан је у времену од 16-18. септембра 2019. године у Огранку САНУ у Нишу и на Електронском факултету Ниш. Конференцију је и ове године организовало Међународно удружење инжењера електронике и електротехнике (IEEE ED/SSC Serbia and Montenegro Chapter) у сарадњи са Српском академијом наука и уметности и Електронским факултетом Ниш, а под покровитељством Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије и Друштва за ЕТРАН.

Следећи слајд приказује место наноелектронике у тзв. Моог-овом простору, одакле се види да је повећање густине паковања, тј. броја компонената у систему, драматично расло током развоја области електронике. Тако је код старе - релејне електронике број компонената дуплиран сваких 7.5 година, преласком на транзисторску електронику потребно време се скратило на 2.3 године, да би у ери CMOS интегрисаних кола пало на само једну годину, и најзад, преласком у еру нано-електронике, број компонената у систему се удвостручава сваких неколико месеци.

Развој савремене електронске индустрије заснован је на комбинацији два концепта: минијатуризацији (More Moore) и диверзификацији (More than Moore), тј. на комбинацији System-on-Chip (SoC) and System-in-Package (SiP) концепата, што води системима више вредности. Први концепт укључује сразмерно смањивање димензија (scaling-down) компонената у CMOS дигиталним системима (CPU, меморијски и логички), док други укључује интеграцију различитих компонената (пасивне, аналогна/RF, високонпонске снажне, сензори и претварачи и биочипови).

Међународна конференција о микроелектроници (MIEL) је једна од водећих европских конференција која обезбеђује интернационални форум за презентацију и дискусију тренутног стања и будућих трендова у области микро и наноелектронике. Технички програм обухва-

та све важне аспекте микро и наноелектронских компонената, кола и система: материјали и процеси, технологије и компоненте, физика и моделовање компонената, симулација процеса и компонената, пројектовање и тестирање кола, пројектовање и паковање система, карактеризација и поузданост.

На следећем слајду, који приказује програм овог научног скупа, види се да је почео Миниколоквијумом под називом „Нано- и флексибилна-електроника“, који је привукао велику пажњу бројних домаћих и иностраних учесника Конференције, с обзиром да је у оквиру њега презентовано 6 радова по позиву водећих светских ауторитета у области микроелектронике и наноелектронике: Vijay Arora (САД), Simon Deleonibus (Француска), Hei Wong (Хонг Конг), Muhammad Mustafa Hussein (Сауди Арабија), Arokia Nathan (УК) и Siegfried Selberherr (Аустрија).

На тај начин, Миниколоквијум је представљао савршен увод у главни технички програм Конференције који је обухватао 78 радова презентованих кроз једну пленарну секцију (3 рада по позиву), један туторијал и 6 регуларних секција (4 оралне и 2 постер) на теме: „Физика, технологија и карактеризација компонената“ (14 оралних и 26 постер радова) и „Пројектовање и тестирање кола и система“ (11 оралних и 23 постер радова).

У раду конференције МИЕЛ 2019 учествовало је 49 иностраних аутора и три госта из чак 23 земље са свих континената (Аустрије, Аустралије, Алжира, Бугарске, Велике Британије, Естоније, Израела, Индије, Ирана, Италије, Јапана, Македоније, Мексика, Немачке, Новог Зеланда, Пољске, Русије, Румуније, САД, Саудијске Арабије, Француске, Хонг Конга и Швајцарске) и 37 домаћих аутора.

Публикован је зборник радова (360 страна) који ће кроз IEEE Conference Publication Program, бити доступан и на IEEE Xplore сервису.

На конференцији МИЕЛ 2019 додељене су и 4 награде за најбоље радове и то:

Најбољи студентски рад – „Algorithm for Restructuring of Structurally Synthesized BDDs“, аутори: L. Jürimägi, R. Ubar (Естонија);

Најбоља орална презентација – „SAR ADC Architecture with Fully Passive Noise Shaping“, аутори: D. Osipov, A. Gusev, V. Shumikhin, St. Paul (Немачка/Русија);

Најбоља постер презентација – „Nonparametric Statistical Analysis of Radiation Hardness Threshold Variation in CMOS IC Wafer Lots Series with the Aim of Process Monitoring“, аутори: Yu. I. Bogdanov, N. A. Bogdanova, D. V. Fastovets, Y. M. Moskovskaya, A. V. Sogojan, A. Y. Nikiforov (Русија);

Награда часописа *Facta Universitatis: Series Electronics and Energetics* (University of Niš), „A Parallel Adaptive LMS FIR Filter Realized in CMOS Technology“, аутори: R. Długosz, T. Talaška, T. Nikolić, G. Nikolić (Пољска/Србија).

О успешности конференције МИЕЛ светска научна јавност биће упозната и кроз чланке који ће се ускоро појавити у публикацијама IEEE Region8 News, IEEE EDS Newsletters и IEEE Solid-State Circuits Magazine, као и путем линкова на сајт Огранка САНУ у Нишу.

Мира Радојевић

ЗАНЕМАРЕНИ ВЕЛИКАН

Историографска знања о Михаилу Гавриловићу (1868–1924), историчару, првом управнику Државне архиве и дипломати, неупоредиво су мања од значаја који је имао у историји српске науке, развоју архивистичке делатности и спољној политици. Његово име и улога најчешће су помињани у књигама и расправама настајалим током неколико деценија, од средине 20-их година XX века до савременог доба, а написаним о настанку српске интелектуалне елите, односима Краљевине Србије и Црне Горе уочи Првог светског рата, дипломатској активности српске државе у Ватикану током првих ратних година, унутрашњим политичким сукобима за време избегличког боравка српске владе на Крфу и југословенско-британским односима након Великог рата. С обзиром на тежиште научних интересовања ових радова, Михаилу Гавриловићу у њима углавном није посвећено довољно пажње нити је истицан у први план. Радова у чијем је средишту превасходно било његово стваралаштво, научно и стручно, као и дипломатски ангажмани, веома је мало. Притом, може се рећи и да су недовољни познати, будући да су „разасути“ по научним часописима, зборницима радова и у једној колективној монографији, због чега су и мање „видљиви“. Важно је, међутим, истаћи да су аутори ових прилога – Владимир Стојанчевић, Александра Колаковић, Александра Софронић, Олга Јелисаветов, Гаврило Ковијанић, Александар Стојановић и Вељко Станић – својим истраживањима успели да унесу више светла у познавање вишеструких области рада Михаила Гавриловића. Уз то, треба свакако истаћи и библиографију различитих његових остварења, научних и стручних, коју је колегиница Славица Мереник објавила 1991. године у *Историјском часопису*. Независно од ове оскудности и уверења да је Михаило Гавриловић због трага који је оставио у историји, науке, културе и политике српског народа заслужио неупоредиво

детаљније истраживање, чини се да су путокази тих будућих проучавања добрим делом постављени. Слика о њему, пак, потекла из мемоаристике и расположиве литературе, већ је створила утисак о отменом, уздржаном, озбиљном и одговорном човеку, који је ширином знања, господственим држањем, честитошћу и ванредно савесним обављањем сваког задужења које му је поверавано, изазивао поштовање сарадника и савременика.

Наведени утисак потврђује скорашње квалитативно унапређење знања о овом, у историјском памћењу српског народа готово непостојећем човеку, те се може рећи да – нажалост – и он припада оном дугом низу заборављених и занемарених личности из националне прошлости. Повод за нова истраживања представљала је 150. годишњица рођења Михаила Гавриловића, ради чијег је обележавања Огранак Српске академије наука и уметности у Нишу приредио изложбу и свечану академију, одржану 2018. године. Поред Огранка САНУ, на припреми изложбе и свечане академије сарађивали су Историјски архив у Нишу и Народни музеј Ниш, док су изложбени експонати и потребна документа, осим у овим установама, пронађени у Архиву САНУ, Архиву Србије и Архиву Југославије. Аутор изложбе била је колегиница Миљана Ђорђевић, виши архивиста у Историјском архиву Ниш, али велика заслуга за њен високи домет припада и неколицини других колега: академику Нинославу Стојадиновићу, председнику Огранка САНУ у Нишу, др Љубинки Шкодрић, архивском саветнику и научном сараднику Института за савремену историју, Александри Софронић, дипломираном историчару, и др Александру Стојановићу, научном сараднику Института за новију историју Србије.

Учествујући у обележавању 150. годишњице рођења Михаила Гавриловића, наведена група колега обавила је студиозно истраживање, чији је конкретни резултат чинило представљање преко 130 најразноврснијих изложбених експоната: фотографија, законодавних аката, печата, оригиналних докумената, писама, телеграма, историографских радова и копија насловних страница појединих публикација. Ово, неспорно обимно историографско богатство, подељено је у неколико целина: „Доношење закона о Државној архиви“, „Рођење и школовање“, „Први архивар модерне Србије“, „Дипломатска каријера“, „Некролози“ и „Историчар и академик“. Док су поједине фотографије већ биле познате, нарочито чувени портрет Михаила Гавриловића, који и данас дочекује све истраживаче и посетиоце Архива Србије, мноштво других фотографија, а поготово архивска документа, изложени су први пут. Истовремено, они су, заједно с другим историјским изворима, многа допринели научном доприносу саопштења изнетих на све-

чаној академији и штампаних у каталогу, чије је публикавање најпре било саставни део изложбе, а потом постало трајна историографска вредност.

У овом каталогу, коме је дат једноставан и прецизан наслов – *Академик Михаило Гавриловић. Историјар, архивист и дипломата* – након уводне речи академика Нинослава Стојадиновића, који је образложио разлоге за припрему изложбе и одржавање свечане академије, штампана су три важна текста, као приказ посебних тема, али и као јединствена целина, јер су унутар ње презентована сазнања о животу и раду историчара, архивисте и дипломате. Миљана Ђуровић је дала неку врсту уводне студије, резимирајући најважније детаље из живота и троструке делатности Михаила Гавриловића. О њему као историчару и архивисти писала је Љубинка Шкодрић, док су Александра Софронић и Александар Стојановић, у коауторском прилогу, анализирали и резимирали његову дипломатску делатност: на Цетињу, при Ватикану, на Крфу и у Лондону.

Оваква структура каталога омогућила је да се стекне целовит увид у биографију Михаила Гавриловића, будући да су дате изузетно корисне информације о његовом породичном пореклу, најчешће мукотрпном школовању, од Књажевца, Пожаревца, Ниша и Београда до Париза, првим запослењима, научном сазревању током седмогодишњег изучавања историјске науке и њене методологије у Француској, једанаест година проведених у организовању Државне архиве (1900–1911), писању већих и мањих студија о европској и српској историји, прикупљању расутих државних докумената, њиховом спашавању, сређивању и давању корисницима, трогодишњем боравку на Цетињу у својству посланика Краљевине Србије (1911–1914), још једном трогодишњем периоду проведеном овог пута у Ватикану (1914–1917), одласку на Крф 1917. и, напokon, вишегодишњим посланичким задужењима у Лондону (1918–1924). Веома је важно притом истаћи да су се сви аутори ова три посебна прилога трудили да делатност Михаила Гавриловића прикажу у контексту времена у коме је живео и радио, те проблема са којима се суочавала српска држава, настојећи да убрзаним развојем достигне у националном и политичком погледу срећније, а у области културе и науке напредније народе. Управо из тог разлога, у овим се прилозима виде не само конкретни послови Михаила Гавриловића и његов лични удео у њиховом обављању, него далеко шири оквир, којим су обухваћени систематско стварање интелектуалне елите, стање историографије и њено подизање на научни ниво, вишедеценијска небрига о историјским изворима, напор да архивистика буде развијана упоредо са сазревањем свести о важности чувања докумената, карак-

тер династичких нетрпељивости између владарских кућа Карађорђевића и Петровића, узроци националне сарадње Краљевине Србије и Краљевине Црне Горе, отпор Ватикана ратном циљу српске владе и стварању југословенске државе, неискреност ватиканске политике према Краљевини Србији, тешки сукоби радикалске владе и српске опозиције на Крфу, сложеност југословенско-британских послератних односа, замашан хуманитарни рад британских добротворних установа и сложеност обавеза које је морао да обавља посланик у Лондону.

На тај начин посматрани, садржаји поменутих прилога показују да су личност и делатност Михаила Гавриловића очекивано и природно били у првом плану, али и да су послужили као окосница за истицање низа других питања и проблема који су се постављали пред научнике, српску владу, српску и југословенску државу. У таквом контексту, Михаило Гавриловић је сагледаван као сасвим особен човек, због свог широког образовања, због несебичног труда који је улагао у све што му је поверавано као задатак дат од стране државе или се он сам, по сопственом опредељењу, одлучивао за поједине послове, због неспорних способности и неподељеног поштовања које је стекао међу савременицима. Управо је овај последњи разлог утицао да му се, на пример, пословично иронични Слободан Јовановић обраћао као „драгом архиваријусу“, делимично из шале, подсећајући на његове заслуге у успостављању темеља савременој српској архивистици, а још више због симпатија према озбиљном, одговорном и вредном човеку, у коме је – између осталог – видео једног од зачетника научне српске историографије. Ако је Михаило Гавриловић због свега овога био „нетипичан“, може се рећи да је у подједнакој мери био и „типичан“, с обзиром на то да су у Краљевини Србији тога доба и међу српским интелектуалцима постојали и бројни други појединци слични њему, уверени да, поред личних интересовања и жеља, имају националну обавезу да савесним радом, истовремено се ангажујући и искушавајући у различитим областима, научним и политичким, првенствено служе интересима државе и нације. У ствари, само се истицањем те посебности из историје Србије, особито крајем XIX и почетком XX века, може разумети да је обновљена српска држава за нешто више од стотину година, од Карађорђевог устанка до Балканских ратова, пролазећи кроз буне, политичке кризе и ратове, стекла независност, „освојила“ демократију, подигла Београдски универзитет, Краљевску академију наука, Народно позориште, Народни музеј, Олимпијски клуб... Свему томе допринела је с једне стране зачуђујућа енергија народа који је, упркос туђинској власти, сачувао свест о својој посебности и у ретком виђеном заносу журио да „прескочи“ изгубљене векове, а са друге непоколебљива воља припадника интелектуалне

елите, која је, поникла у селима и варошима, жудела да – по речима Јована Жужовића – покаже великом свету да и она постоји. Њено познавање европске културе и и науке, савремених политичких процеса и догађаја било је толико изражено да су многи странци бивали зачуђени и задивљени, закључујући да је Београд, мада једна од најмањих балканских престоница, пулсирао неодољивом и несаломивом енергијом. Милан Гавриловић био је један од најбољих изданака те „расе“, што су му морали признати и Британци, пословично ненаклоњени српским политичарима. Када је посланик југословенске краљевине умро у њиховој престоници 1924. године, после краће и тешке болести, придружили су се жалости његових пријатеља, заједно с поштоваоцима из више европских земаља.

Живот и рад Михаила Гавриловића, посматрани у атмосфери његовог доба, приказани су у овом каталогу на доиста колико стручан толико допадљив начин. У излагању прикупљених сазнања, као и тумачењу, није – додуше – у потпуности избегнута једна нијанса помало „свечарског“ тона, али она не ремети објективност прилога. Управо из тог разлога, можемо жалити што им није придодат и научни апарат, без обзира на то што се публикације таквог типа углавном пишу без позива на изворе и литературу. Срећом, њен попис унет је као један од прилога, што будућим истраживачима олакшава наставак проучавања, упућујући их на фондове у више архивских установа и постојеће историографске радове. Осим тога, колеге су овај каталог обогатиле и другим прилозима, попут хронологије најзначајнијих догађаја из биографије Михаила Гавриловића, поново штампане библиографије његових радова и пописа легенди и експоната који су чинили изложбу. Треба свакако истаћи и пажљиво одабране илустрације, које у каталогу не представљају само украс, него његов неодвојиви део, будући да текстуалне прилоге „прате“ сликани портрети, фотографије чланова породице и многих личности из света науке и политике, факсимили докумената и новинских вести, насловне странице литературе из које је учио Михаило Гавриловић и коју је потом сам писао. Из непознатог разлога, читаоци су остали ускраћени за неке важне информације, јер аутори прилога нису – између осталог – образложили због чега Михаило Гавриловић, као члан Српске краљевске академије, није одржао приступно предавање и зашто је дао оставку на чланство у овој научној установи. Богатство и квалитет целокупног садржаја, међутим, таквог су стручног и научног нивоа да можемо закључити како у суштини дају изузетно поуздану основу за доцнија истраживања и писање целовите монографије о Михаилу Гавриловићу. Трагом који је оставио у историографији, архивистици и дипломатији он је сигурно заслужује.

Бошко Сувајић

ОТВАРАЊЕ ВИДИКА И ПОСТАВЉАЊЕ ТЕМЕЉА

Академик Тихомир Р. Ђорђевић, један од утемељивача етнолошке науке у нас, фолклориста, проучавалац народне књижевности и пре свега народног живота, заузима изузетно место у историји српске науке на прелазу из 19. у 20 век. Његови радови етнографског и фолклористичког карактера („Наш народни живот“, „Вештица и вила у нашем народном веровању и предању“, „Вампир и друга бића у нашем народном веровању и предању“, „Природа у нашем народном веровању и предању“, „Зле очи у веровању Јужних Словена“ и др.) засновани су на темељном увиду у српску усмену традицију, али и усмено стварање других балканских народа (понекад и шире). Чврсто повезан са српском фолклорном традицијом и упућен у европске и светске научне токове, овај етнолог, етнограф и културни историчар један је од најзначајнијих проучавалаца народног живота Срба али и других балканских народа.

Ми смо пречесто склони да наше највредније прегаоце заборавимо, а сећање на њихова прегнућа затомимо. Или, како би то прва добитница Награде „Тихомир Ђорђевић“, професорка Зоја Карановић рекла, наше сећање на ове великане наше прошлости често подсећа на „књигу о заборављеним световима“.

Тихомир Ђорђевић је покренуо часопис *Караџић* у Алексинцу 1899. *Караџић* је, са прекидом у 1902, излазио све до средине 1903. Покретање овог гласила имало је за циљ да подстакне процес очувања етнографског и усменог материјала на научним основама. У првом плану било је организовано, систематско бележење, прикупљање, објављивање грађе и њено проучавање. Као посебну вредност *Караџића* критичари су истицали обиље свеже и разноврсне грађе, богатство садржаја, обухватност фолклористичког приступа.

Фототипско издање часописа *Караџић*, које обухвата његова сва годишта и бројеве, 31 свеску са 40 бројева, на 1186 страна, представља истински научни подвиг који је обележио 2018. годину. Поводом 150 година од рођења Тихомира Ђорђевића, ова публикација је симболички обележила и један од важних датума у култури српског народа, који је послужио форматирању његовог научног сећања.

Овај драгоцени осврт на историју националне културе и науке на прелазу између 19. и 20. века, на пионирско доба сабирања фолклорне грађе, време успостављања нових научних дисциплина, као и рецепције те грађе у поствуковским околностима, изузетно је научно преду-

зеће. Издавачи, Центар за културу и уметност у Алексинцу и Огранак САНУ у Нишу, уредник издања и приређивачи Александар Никезић и проф. др Данијела Поповић Николић, као и аутор предговора др Драган Алексић, осветлили су образ и Алексинцу и Нишу. И свеукупној нашој културној и научној јавности.

Посебну вредност фототипском издању даје обиман, информативан и научно утемељен поговор проф. др Данијеле Поповић Николић под симболичким насловом „Часопис *Караџић* Тихомира Р. Ђорђевића: отварање видика и постављање темеља“. Фототипско издање заокружује библиографски прилог Данице Јовић.

Један од утемељивача и оснивача српске етнологије, фолклориста и проучавалац народне књижевности, научник и културни прегалац, Тихомир Ђорђевић, велико име наше књижевне и културне историје, у знатној мери данас је заборављен. И није једини. Када је реч о заборављеним проучаваоцима народне књижевности, уз Тихомира Ђорђевића овде свакако спадају и данас велика имена српске и јужнословенске науке, чије смо доприносе често склони да подразумевамо, а њихове ауторе прећуткујемо или, барем, да их недовољно гласно артикулишемо: Иларион Руварац (1832-1905), Валтазар Богишић (1834-1908), Ватрослав Јагић (1838-1923), Стојан Новаковић (1842-1915), Томо Маретић (1854-1938), Павле Поповић (1868-1939) и др.

Покретање часописа *Караџић*, и поред његове кратковекности, од посебног је значаја за историју српске народне књижевности. Од посебне је важности пре свега чињеница да је на овом месту целокупна пажња уредништва била посвећена народном животу у бројним његовим манифестацијама. Покретање овог гласила имало је за циљ да подстакне процес очувања етнографског и усменог материјала на научним основама: „У првом плану било је организовано, систематско бележење, прикупљање, објављивање грађе и њено проучавање. Не мање важним сматрано је повезивање са европским и светским научним токовима, као и формирање институција које ће бити извориште и уточиште свеколиким активностима на добробит фолклористике и других сродних наука, српске науке уопште“ (Поповић 2014: 234).

Како је речено у предговору фототипског издања, *Караџић*, *лисџ* за српски народни живој, *обичаје* и *йредање* покренут је као месечник у јануару 1899. године: „Покретац, издавач и уредник првог српског етнографског гласила био је млади професор алексиначке Учитељске школе Тихомир Р. Ђорђевић. Основни задатак новопокренутог гласила био је да прикупља, чува и проучава српску баштину оличену у народној усменој књижевности и фолклору уопште. *Караџић* је из-

лазио једанпут месечно од 1899. до 1903, с прекидом 1902. године, због Ђорђевићевог боравка у Бечу и Минхену, касније другачијом динамиком. Укупно је из штампе изашла 31 свеска са 40 бројева обима од 16 до 24 стране. Пагинација је вршена по годиштима а не по свескама“ (Алексић 2018: 7).

У свом времену и касније овај је часопис доживљен као изузетно вредан покушај да се у српским научним и културним круговима активира другачији приступ проблемима фолклора. У уводном, програмском тексту „Зашто се *Караџић* покреће“, Тихомир Ђорђевић као непосредан подстицај наводи реферат Стојана Новаковића у Српској краљевској академији од 9. марта 1892. године, у коме се истиче потребитост „прикупљања и проучавања градива из народног живота, обичаја и предања“, али и проучавања језика и дијалеката народних, јер „наш се књижевни језик толико отео и развио и књижевна се просвета толико већ раширила да је време мислити и на дијалекте“.

„Имајући на уму ове знамените речи господина Новаковића, а знајући да се у других народа у Европи одавно ради на прикупљању и проучавању градива из народног живота, обичаја и предања, покушао сам у мајској свесци *Дела* од ове године, у чланку ‘Једна наша потреба’, образложити потребу да се и у нас образује друштво коме ће бити задаћа да прикупља, проучава и штампа градиво из народног живота, обичаја и предања и ствари које се на то односе“, наглашава Тихомир Ђорђевић.

Констатацију да „наше племе“, које је још почетком 19. века Вуковим епохалним радом изашло на светски глас ненадмашним народним умотворинама, не ради довољно на очувању живе грађе из народног живота, Тихомир Ђорђевић продубљује поређењем са активностима које се у Бугара и у Хрвата чине како би се сачувало народно благо, које „у новије време пропада страшном брзином“, износећи како је и у Србији покренут *Српски етнографски зборник*. То, међутим, сматра млади, полетни, искреним родољубљем и националним прегнућем подстакнут суплент алексиначке Учитељске школе, није довољно како би се народно благо на терену сачувало од неумитног и брзог пропадања. То је, уједно и основни разлог покретања *Караџића*. Али то није и једина његова намера:

„Покрећући *Караџића* у овој цели потписатоме је намера још да скупи у тешњу везу око свога листа све оне, који се интересују српским народним животом, обичајима и предањем па их тога ради моли да свом јачином своје љубави према своме народу приону на изношењу и проучавању свега онога што је духовно обележје и тековина нашега народа. [...]

Купимо и проучавајмо благо нашега народа. Оно је већ одавно обратило на себе пажњу ученога света, али још ни из далека није све покупљено, а још је мање проучено.“

Наслов *Караџић* сам по себи довољно говори о програмским задацима новопокренутог часописа, а у том контексту илустративан је и мото часописа, који је Ђорђевић узео из спева Бранка Радичевића „Пут“: „Пут раскрчен, горе њиме ’ајте, / ’ајте, горе, ал’ се и сећајте, / ко ’но славна пута вам огради.“

„*Караџић* је покренут с јасним циљем да настави дело које је започео Вук. У време оснивања био је значајно српско научно гласило за проучавање фолклора, а у годинама у којима је излазио знатно је утицао на заснивање и развој етнографије, етнологије, фолклористике и других сродних дисциплина. Највећи допринос лист је дао у области прикупљања и проучавања српског духовног стваралаштва, као и у проучавању народног живота“ (Алексић 2018: 8).

Теоријске поставке новопокренутог часописа Ђорђевић је посебно образложио у студији „Српски фолклор“ коју је објавио у другој години излажења часописа (1900).

У ствари, код нас је и сам термин „фолклор“, актуелан у светској науци, први почео да уводи управо Тихомир Ђорђевић. У чланку *Српски фолклор* Ђорђевић је истакао да фолклор има за циљ да „проучи народ, његове особине, начин живота, његове погледе на свет, његову поезију, његову медицину, право, философију итд.“

То да један човек буде уредник, издавач и финансијер, програмски савет, уређивачки одбор и стручна редакција једног часописа, редак је подвиг не само у нашој средини. Можда се може тек делимично упоредити са настојањима Алојза Шмауса и Радосава Меденице око излажења часописа *Прилози проучавању народне поезије*, између два светска рата, или Павла Поповића на уређивању *Прилога за књижевност, језик, историју и фолклор*.

И поред кратковекости *Караџића*, резултати његовог излажења били су веома значајни. Довољно је погледати рубрике, грађу, научне прилоге, имена сарадника и наслове њихових прилога. Међу Ђорђевићевим сарадницима нашли су се, поред мање знаних учитеља и свештеника, и сакупљачи попут Л. Грђића Бјелокосића, Вида Вулетића Вукасовића, Станоја Мијатовића, Јована Зорића, Михајла Ст. Ризнића, Тихомира Остојића и Јована Срећковића. Неки од њих објавили су већи број записа и тако уобличио своје мини корпусе унутар *Караџића* (Поповић 2014: 233–247).

Резултати су посебно видљиви у сакупљању живе народне старине, али и у повезивању кабинетске науке и теренског рада, на широком терену где су живели и живе Срби, што је била Вукова девиза,

најјасније исказана у *Ковчежићу*; када је реч о модерности часописа, уочљив је уређивачки напор усмерен на стално повезивање и усклађивање домаће науке са Европом.

Када говоримо о сталним рубрикама, издвајају се: „Српске народне приповетке“, „Народна предања о местима“, „Народна предања о Марку Краљевићу“, „Животиње и биљке у народном предању“, „Српске народне пословице“, „Ситне белешке“, „Прикази“ и др.

Када је реч о значају објављеног материјала, посебно је у науци указивано на прозни фонд који чине народне приповетке и предања публиковане у *Караџићу*. О томе је посебно писала проф. др Данијела Поповић Николић, један од приређивача овог издања, која је, између осталог, и своју докторску дисертацију посветила Тихомиру Ђорђевићу. Прозни фонд у Ђорђевићевом часопису карактерише тематско-мотивска и жанровска разноврсност. Чине га готово све усмене приповедне врсте: новеле, легендарне приче, приче о животињама, басне, предања и приче из живота. Предања, културноисторијска, етиолошка и мање фреквентна демонолошка, доминирају приповедним корпусом (има их око две стотине). Усмерена према „јунацима и догађајима, територији и држави, завичају“, највише простора у *Караџићу* заузела су културноисторијска предања. Ту су и бројна казивања о географским локалитетима (тзв. локална, месна предања). Културноисторијска предања о Марку Краљевићу садрже мотиве типичне за његову усменопоетску биографију (мегдани са Арапином, Мусом Кесецијом, одбрана нејаких), а најфреквентнији је мотив огледања снаге бацањем камена (*Марков камен*, *Маркова сџена*, *Рајачки вис*, *Марковац*). Приповедака је много мање, око педесетак, од чега је највише шaljивих прича (Поповић 2014: 233–247).

Запажен број записа у *Караџићу*, нарочито у првим бројевима, оставио је сам уредник, бележећи неколико шaljивих прича (*Помози бој, ђаге*; *Темија*, *Снохачесџиво*, *Тајни језици*), две новеле, по једну басну и причу о животињама.

Објављене приповетке и предања бележене су на широком простору. Поред прилога из Србије, који су били разумљиво, најбројнији, у *Караџићу* су се нашли записи из Хрватске, Босне и Херцеговине, Црне Горе, Македоније. У многим од њих остале су сачуване дијалектске особености. У складу са тенденцијама епохе, и на овом материјалу видљиво је присуство дидактичких слојева и ауторске стилизације, нарочито када су у питању записи Станоја Мијатовића и свештеника Петра Ст. Иванчевића.

Какав је значај часописа *Караџић* данас? Покренут на самим почецима Ђорђевићевог научног рада, часопис *Караџић* је први струч-

ни и научни часопис о српском фолклору. Он је од изузетног значаја за нашу науку о усменој књижевности – као зборник усмене грађе, студија, бележака, али и као слика једног времена. У бројним рубрикама овог гласила објављивани су, од покретања 1899. године до гашења 1903, готово сви жанрови усмене књижевности. Уз приповетке, предања, жанрове на међи, ту су и помало апостављене врсте (клетве, здравице). Фототипско издање часописа *Караџић* учиниће целокупан материјал у њему публикован доступнијим научној, али и широј читалачкој јавности.

Из фототипског издања часописа *Караџић* видљиво је у којој је мери проучавање српског фолклорног наслеђа и, у његовим оквирима, усмене књижевности, било од суштинског значаја за очување идентитета српске нације, за развој науке, културе и уметности. И колико је модерно било Ђорђевићево разумевање фолклористике као дисциплине која обухвата све облике материјалне и духовне културе српског народа (в. Радуловић 1995).

„Тихомир Ђорђевић је успео у ономе што је данас тешко и замислити – да у гласилу које је излазило у унутрашњости Србије окупил велики број научних ауторитета из земље и Европе. Уредник је с преданошћу и пожртвовањем вредним дивљења, сам уређивао и финансирао издавање листа. Квалитетан и разноврстан круг сарадника обезбеђивао је резултате због којих је часопис заснован и због којих и данас представља важан извор свима које, са различитих аспеката, занима народни живот“ (Алексић 2018: 8).

Објављујући последњу свеску *Караџића*, Уредништво се на овај начин опростило од читалаца:

„Овом се свеском *Караџић* прашта са својим читаоцима. Доста је било узалудног труда, муке и трошкова. Силом се ништа не може. Завршујући своје излагање, Караџић на умору изражава жељу да друго, слично предузеће буде срећније! Српство не може и не сме остати без фолклорног часописа!“ (Уредништво *Караџића*, Алексинац, 1055)

Узорно приређено и публиковано фототипско издање свих година, свезака и бројева часописа *Караџић*, на 1186 страна, у издању Центра за културу и уметност Алексинац и Огранка САНУ у Нишу, објављено 2018. године, недвосмислено показује. Све што урадимо у своме метежном времену, а свако је време метежно, и у своме кратковеком животу, а сваки је и свачији живот кратковек, има одређене последице; доноси некаква плода. Плод који се налази пред нама резултат је изузетног напора и посвећености неколико људи (а међу људима увек је тако), и неколико инситутуција. Фототипско издање *Караџића* служи на част и Центру за културу и уметност Алексинац,

и Српској академији, и њеном Огранку у Нишу, као и уредницима и приређивачима, Александру Никезићу и Данијели Поповић Николић, те писцу предговора Драгану Алексићу. Новоуспостављена Награда „Тихомир Ђорђевић“, коју додељује алексиначки Центар за културу и уметност, исправља један велики национални дуг, и чини част њеним утемељивачима. Имена првих добитника награде проф. др Зоје Карановић и академика Наде Милошевић Ђорђевић пак чине част самој тој награди.

А мени је припала незаслужена част да о овој изузетној књизи на овом угледном месту, кажем неколико речи. Хвала на пажњи.